

Äärimmäisen uhanalaisen ahmaspistiäislajin *Stilbops ruficornis* (Gravenhorst, 1829) esiintymien etsintä

Havaintopalkkioraportti 2010

Gergely Várkonyi

SYKE, Luontoympäristökeskus, Ystävyyden puiston tutkimuskeskus, Kuhmo

27.10.2010

Taustaa

Vuoden 2010 Punaisessa listassa *Stilbops ruficornis* (Gravenhorst, 1829) (Hymenoptera: Ichneumonidae: Stilbopinae) luokitellaan äärimmäisen uhanalaiseksi (G. Várkonyi julkaisussa Söderman ym. 2010). Arvio perustuu ainoaan nyky-Suomen alueelta tunnettuun havaintoon (1 ♀, Liperi, 29.7.1962, R. Elfving leg.; määrittäminen on vahvistanut G. Várkonyi 2009). Lajin ainoa isäntä on vaarantuneeksi luokiteltu kultasurviaiskoi *Nemophora metallica* (Poda, 1761) (Lepidoptera: Adelidae). Isäntätoukka elää nuorena ruusuruohon (*Knautia arvensis*) kukinnoissa, myöhemmin pudonneitten lehtien seassa lehdenpalasista kootussa säkissä. *Stilbops ruficornis* -lajin naaraat hakeutuvat ruusuruohon kukintoihin ja munivat niihin kätettyihin kultasurviaiskoin muniin (Fitton 1984).

Kultasurviaiskoin esiintyminen Suomessa painottuu Pohjois-Karjalan, Laatokan Karjalan ja Etelä-Savon luonnontieteellisten maakuntien harjumuodostelmiin. Kultasurviaiskoin tiheimmät tunnetut esiintymät lienevät Liperissä, rautatieradanvarren paahdeympäristöissä. Alueella elää runsaasti erityisesti suojeltavaa ja muuta uhanalaista lajistoa, ja siksi Pohjois-Karjalan ympäristökeskus on tehnyt tarvittavat rajauspäätökset, selvittänyt hoidon tarpeet ja järjestänyt tarvittavan seurannan (Pajari & Hakalisto 2009).

Esiintymien etsintä

Stilbops ruficornis -lajia etsittiin Liperistä yhteistyössä paikallisen perhosharrastajan Ali Karhun kanssa. Etsintää suoritettiin kahdella paahdelaikulla 1.6.-31.7.2010: (1) Hovatta, radanvarsi 69486-7:36270-4, ja (2) Käsämä, tie 69503-4:36211-3 (ks. liitteet). Hovatta sijaitsee suojelualueella radan ja Kuopion tien (VT17) välisellä kapealla kaistaleella. Hovatan laikku sisältyy erityisesti suojeltavan lajiston esiintymärajaukseen (Pajari & Hakalisto 2009). Käsämän paikka käsittää Vaiviontien pohjoispiennarta noin 200 m pituudelta, ja se on kokonaan suojelematon. Molemmilla paikoilla ruusuruohokasvusto on runsasta ja kultasurviaiskoi esiintyy kohtalaisen runsaana joka vuosi. Hovatan kultasurviaiskoikanta on näistä vahvempi. Parasitoidin keruumenetelmänä käytettiin kenttähaavintaa.

Tulokset

Hovatta

Aika	Havainnoitsija	Havainto
1.6.2010	AK&GV	ei <i>S. ruficornis</i> -löytöä
11.6.2010	AK	ei <i>S. ruficornis</i> -löytöä
14.6.2010	AK	ei <i>S. ruficornis</i> -löytöä
4.7.2010	AK	ei <i>S. ruficornis</i> -löytöä
15.7.2010	AK	1 <i>S. ruficornis</i> ♀
31.7.2010	GV	ei <i>S. ruficornis</i> -löytöä

Käsämä

Aika	Havainnoitsija	Havainto
1.6.2010	AK&GV	ei <i>S. ruficornis</i> -löytöä
16.7.2010	AK	1 <i>S. ruficornis</i> ♂
31.7.2010	GV	ei <i>S. ruficornis</i> -löytöä

Pohdinta

Stilbops ruficornis on löytynyt 48 vuoden tauon jälkeen Liperistä kahdelta habitaattilaikulta. Vaikka esiintymien etäisyys on noin 6 km, ne sijoittuvat samaan harjualueeseen, ja niin isäntälajin kuin myös parasitoidin paikallispopulaatiot todennäköisesti muodostavat klassisen metapopulaation. Siten esiintymien pitäminen toisistaan riippumattomina on huonosti perusteltavissa.

Parasitoidin lentoajan, mikrohabitaatin ja isännänvalinnan kautta voidaan tulevaisuudessa kartoittaa sen esiintymistä myös muilla kultasurviaiskoin runsailla esiintymillä. Lajin *Stilbops ruficornis* uhanalaisuusluokka on syytä pitää toistaiseksi nykyisellään (CR). Mikäli selkeästi erillisiä esiintymiä löytyisi, luokan alennus erittäin uhanalaiseksi olisi perusteltua. Kuitenkin, kun kyseessä on luokan VU isännän spesialistiparasitoidi, uhanalaisuusluokan tulisi olla vähintään EN.

31.7.2010 käynnin yhteydessä panin merkille, että Hovatan laikun VT17 piennar oli useamman metrin leveydeltä koneellisesti niitetty (todennäköisesti tiehallinnon toimesta). Kultasurviaiskoi oli silloin vielä lennossa. Niiton ajankohta saattaa olla liian aikaista kultasurviaiskoin toukkien kehitysvaiheita ajatellen, sillä jos ne eivät ehdi itse siirtyä lehtikarikkeeseen, niitto saattaa vahingoittaa sekä isäntätoukkien että niiden parasitoidien kehitystä. Suojelualueen ollessa kyseessä toimenpide lienee luvanvaraista. Asiasta ilmoitetaan Pohjois-Karjalan ELY-keskukselle.

Kirjallisuus

Fitton, M. G. 1984. A review of the British Collyriinae, Eucerotinae, Stilbopinae and Neorhacodinae (Hymenoptera: Ichneumonidae). – Entomologist's Gazette 35: 185–195.

Pajari, M. & Hakalisto, S. 2009. Rautatiealueiden paahdeympäristöt – eliölajien suojelu ja hoidon järjestäminen Joensuun kaupunkiseudun rautatiealueilla. – Pohjois-Karjalan ympäristökeskuksen raportteja 7/2009.

Söderman, G., Várkonyi, G. & Koponen, M. 2010. Kätköpistiäiset – Parasitoid wasps – Hymenoptera: Parasitica. *Teoksessa* Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010. (*painossa*)

Liitteet

1. Hovatan kartta 1:5000 ja esiintymän rajaus (äärirajat +-merkeillä)
2. Käsämän kartta 1:5000 ja esiintymän rajaus (äärirajat +-merkeillä)